

Kamila SIEJKA*

PRAWA DZIECI DO KORZYSTANIA Z ZABEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO W AKTACH PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

(Streszczenie)

W minionym wieku, szczególnie po doświadczeniach ogólnoswiatowych konfliktów zbrojnych, na pierwszym planie pojawił się człowiek jako istota o przyrodzonej i niezbywalnej godności, którą należy respektować i chronić. Powstały międzynarodowe akty normatywne, traktujące o prawach człowieka, które w swojej treści odwoływały się do *równych i niezbywalnych praw wszystkich członków wspólnoty ludzkiej*, w tym także najmłodszych – dzieci. Od Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i Deklaracji Praw Dziecka poprzez umowy międzynarodowe jak Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych Społecznych i Kulturalnych, po Konwencję o Prawach Dziecka – wszędzie zaznaczono specjalną troskę, jaką obdarza się dzieci. Międzynarodowe akty prawne ujmują w swej treści także tzw. drugą generację praw człowieka, w tym prawa socjalne, statuując prawo do zabezpieczenia społecznego, tj. zagwarantowania przez państwo ochrony w sytuacjach utraty środków utrzymania i niemożności zaspokojenia podstawowych potrzeb dzieci. Pierwsze dokumenty międzynarodowe dotyczące dzieci podkreślały szczególnie mocno prawo dziecka do opieki, troski i ochrony, sytuując je bardziej jako przedmiot ochrony prawnej aniżeli jako podmiot prawa te posiadający. W Konwencji o Prawach Dziecka po raz pierwszy wielokrotnie zapisano, iż państwa jedynie gwarantują, zabezpieczają realizację praw, które przysługują dziecku, traktując je jako podmiot praw. Analiza poszczególnych regulacji wskazuje, że obecnie zobowiązania międzynarodowe podkreślają podmiotowość prawną najmłodszych członków społeczeństwa, by zobligować państwa do zapewnienia im odpowiedniego poziomu bytu, ponieważ tworzą grupę uprawnionych, która nie jest zdolna do tego, by się o swoje prawa upomnieć. Odwołania w dokumentach międzynarodowych do sytuacji majątkowej osób odpowiedzialnych za dziecko, możliwości finansowe danego kraju czy możliwość przyznania niektórych świadczeń osobom odpowiedzialnym na rzecz dziecka są jedynie wyrazem zasady subsydiarności oraz ograniczonych możliwości dokonywania czynności prawnych przez same dzieci, nie umniejszając ich podmiotowości.

Słowa kluczowe: podmiotowość; dziecko; państwo; prawa socjalne

* Mgr, studentka studiów doktoranckich nauk prawnych, Uniwersytet Wrocławski, Zakład Prawa Pracy; e-mail: siejakamila@gmail.com

1. Wstęp

Już w minionym wieku, szczególnie po dotkliwych doświadczeniach ogólnoswiatowych konfliktów zbrojnych, na arenie międzynarodowej zaczęto rozmawiać o prawach człowieka. Na pierwszym planie pojawił się człowiek – istota o przyrodzonej i niezbywalnej godności, którą należy respektować i chronić, co przyczyniło się do osłabienia, a następnie upadku systemów totalitarnych¹. Powstały międzynarodowe akty normatywne traktujące o prawach człowieka, które w swojej treści odwoływały się do *równych i niezbywalnych praw wszystkich członków wspólnoty ludzkiej*², w tym także najmłodszych – dzieci. Do tego momentu dziecko nie było postrzegane jako pełnowartościowy uczestnik społeczeństwa, widziano w nim przyszłego dorosłego – żołnierza, siłę roboczą w gospodarstwie domowym czy wsparcie dla rodziców na przyszłość³. Dopiero wiek XX przyniósł długo wyczekiwaną refleksję, że dziecko także jest człowiekiem – o swoistych potrzebach, których samodzielnie nie potrafi zaspokoić, przez co wymaga obecności i stałej troski⁴. Mimo oczywistości tych stwierdzeń, ze względu na osobliwości religii i kultur, społeczność międzynarodowa zdecydowała o ujęciu w ramy prawne minimalnego standardu ochrony praw dziecka.

Przedmiotem poniższych rozważań będą międzynarodowe regulacje jako źródła prawa dzieci do korzystania z zabezpieczenia społecznego, ewolucja tegoż prawa oraz analiza poszczególnych instrumentów i ich wpływu na sytuację prawną dzieci. W przewidzianych prawem przypadkach państwo udziela wsparcia przed urodzeniem się dziecka, jednak jest to pomoc kierowana do ciężarnej, nie zaś samego dziecka. Z powyższych względów pod pojęciem *dziecko* rozumieć się będzie człowieka od momentu narodzin do ukończenia 18. roku życia. Z kolei *zabezpieczenie społeczne to całokształt środków i działań publicznych, za pomocą których społeczeństwo stara się chronić swoich członków przed groźbą niemożności zaspokojenia potrzeb podstawowych, wspólnie uznawanych*

¹ **S.L. Stadniczeńko**, *Prawa dziecka częścią składową systemu praw człowieka i obywatela*, w: **S.L. Stadniczeńko** (red.), *Konwencja o prawach dziecka. Wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2015, s. 38.

² Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z dnia 10 grudnia 1948 r., https://bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/prawa_czlowieka/onz/pdpc.pdf; stan na 08.06.2017 r.

³ **T. Smyczyński**, *Czy jest potrzebna Konwencja o prawach dziecka? Geneza i funkcje Konwencji*, w: **M. Andrzejewski** (red.), *Prawa dziecka. Konteksty prawne i pedagogiczne*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2012, s. 9.

⁴ *Ibidem*, s. 10; por: **M. Piechowiak**, *Czym są prawa dziecka?*, w: *Prawa dziecka po przystąpieniu do Unii Europejskiej. Materiały z konferencji Rzecznika Praw Dziecka*, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2004, s. 14.

za *ważne*⁵. Idea ta realizowana jest przez strukturę instytucji prawnych i organizacyjnych gwarantowaną przez państwo⁶. Zabezpieczenie społeczne dotyczące dzieci, które M. Balcerek ujmuje jako zapewnienie im prawa do życia⁷, jest częścią zbioru norm prawa dotyczącego rodziny⁸, ponieważ relacji z państwem dzieci doświadczają przez rodzinę⁹. Zgodnie z zasadą pomocniczości interwencjonizm na tym polu jest limitowany zakresem uzasadnionej potrzeby oraz realnymi możliwościami, które uwzględniają dobro wspólne społeczeństwa¹⁰.

2. Pierwsze regulacje

Powstanie pierwszych stowarzyszeń, których celem była ochrona dzieci przed wyzyskiem, okrucieństwem, opuszczeniem i demoralizacją, datuje się na koniec XIX w.¹¹ Wcześniej zdarzało się, że pomoc dzieciom niosły instytucje, których celem była inna działalność, czego przykładem jest historia Mary Ellen Willson bitej i upokarzanej przez macochę do czasu interwencji Nowojorskiego Stowarzyszenia Przeciwdziałania Okrucieństwu wobec Zwierząt¹², traktowana jako początek walki o prawa dziecka. Następnie dostrzeżono konieczność i wartość, jaką niesie za sobą spisanie praw uważanych za immanentnie przysługujące jednostce, a działalność na rzecz ochrony praw dziecka z czysto filantropijnej przybrała postać normatywnej. Powstały organizacje międzynarodowe niosące pomoc dzieciom oraz koordynujące działania instytucji krajowych zakładanych w tym celu¹³. Także Zgromadzenie Ogólne Ligi Narodów przyjęło

⁵ G. Szpor, *System ubezpieczeń społecznych*, LexisNexis, Warszawa 2013, s. 13.

⁶ I. Jędrasik-Jankowska, *Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego*, Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa 2016, s. 22.

⁷ M. Balcerek, *Prawa dziecka*, PWN, Warszawa 1986, s. 374.

⁸ M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, C.H. Beck, Warszawa 2014, s. 5.

⁹ M. Andrzejewski, *Prawa dziecka – rozważania o sensie idei i jej dewaluacji*, w: M. Andrzejewski (red.), *Prawa dziecka. Konteksty prawne i pedagogiczne*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2012, s. 46.

¹⁰ M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, *Prawa człowieka i systemy ich ochrony. Zarys wykładu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004, s. 54.

¹¹ J. Szymańczak, *Konwencja o prawach dziecka ONZ. Uwagi o realizacji konwencji przez Rzeczpospolitą Polską*, Biuro Studiów i Ekspertyz, 1999, <http://biurose.sejm.gov.pl/teksty/i-684.htm>; stan na 08.06.2017 r.

¹² J. Sealander, *Failed Century of the Child: Governing America's Young in the Twentieth Century*, Cambridge University Press, Ohio 2003, s. 75.

¹³ Jak np. Międzynarodowe Stowarzyszenie Opieki nad Dzieckiem, którego współtwórcą i członkiem było Suwerenne Państwo Polskie (Dz.U. z 1929 r., nr 49, poz. 403).

genewską Deklarację Praw Dziecka, gdzie sygnatariusze uznali, że *Ludzkość powinna dać dziecku wszystko, co najlepsze*¹⁴. Postulowali przyznanie dzieciom możliwości normalnego rozwoju fizycznego i duchowego, więc przyjęli na siebie m.in. obowiązki, żeby dziecko głodne nakarmić, chore pielęgnować, sierotę i dziecko opuszczone wziąć w opiekę i wspomagać¹⁵.

Po II wojnie światowej Międzynarodowa Organizacja Pracy na nowo podniosła kwestię dobrobytu dzieci. W 1945 r. w Paryżu odbyła się konferencja, podczas której przyjęto rezolucję dotyczącą Ochrony Dzieci i Młodych Pracowników¹⁶. Chociaż koncentrowała się na kwestiach pracowniczych, poruszała także zagadnienia takie jak promowanie fizycznego, intelektualnego i moralnego rozwoju¹⁷. Okrucieństwa II wojny światowej ukazały nieskuteczność początkowych działań na rzecz praw najmłodszych, konieczność ustanowienia mechanizmów kontroli przestrzegania praw, a także potrzebę pomocy milionom ludzi, w tym osieroconym dzieciom, pozbawionym dachu nad głową i warunków do życia. Po początkowym przestoju w pracach nad rozwojem praw dzieci Organizacja Narodów Zjednoczonych w celu niesienia pomocy najmłodszym dotkniętym działaniami zbrojnymi powołała UNICEF¹⁸ oraz przyjęła dwa znaczące dokumenty – Powszechną Deklarację Praw Człowieka¹⁹ i Deklarację Praw Dziecka²⁰.

Fundamentalne prawa człowieka dotyczą każdej osoby ludzkiej, zatem również dzieci²¹, o czym świadczy preambuła Powszechnej Deklaracji Praw Człó-

¹⁴ https://www.unicef.pl/content/download/11454/94626/file/Microsoft_Word_-_Deklaracja_Genewska.pdf; stan na 08.06.2017 r.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Znaną jako *Children's Charter*; G. Rodgers, E. Lee, L. Swepston, J. Van Daele, *The international Labour Organization and the Quest of social justice, 1919–2009*, International Labour Office, Geneva 2009, s. 71.

¹⁷ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *Legislative History of the Convention on the Rights of the Child Volume I*, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York, Geneva 2007, s. 4.

¹⁸ Powstanie funduszu posiada silnie polski akcent, jego pomysłodawcą był polski naukowiec Ludwik Rajchman; początkowo UNICEF miał za zadanie udzielanie pomocy dzieciom poszkodowanym w wojnie, później działalność rozszerzono na inne dziedziny szeroko rozumianego zabezpieczenia społecznego dzieci.

¹⁹ M. Zubik (red.), *Tom II. Wybór dokumentów prawa międzynarodowego dotyczących praw człowieka*, w: *Księga jubileuszowa Rzecznika Praw Obywatelskich*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2008, s. 11–17.

²⁰ E. Czyż, *Prawa dziecka*, w: *Szkola Praw Człowieka. Teksty wykładów*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 1996, s. 344–345; https://ms.gov.pl/Data/Files/_public/ppwd/akty_prawne/onz/deklaracja_praw_dziecka.pdf; stan na 08.06.2017 r.

²¹ S.L. Stadniczeńko, *Od Redaktora*, w: S.L. Stadniczeńko (red.), *Konwencja o prawach dziecka Wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2015, s. 11.

wieka – uznanie *przyrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków wspólnoty ludzkiej*. Każdy człowiek posiada wszystkie prawa i wolności, lecz jak zauważono w art. 25 ust. 2, *matka i dziecko mają prawo do specjalnej opieki i pomocy, zaś wszystkie dzieci, zarówno małżeńskie, jak i pozamałżeńskie, korzystają z jednakowej ochrony społecznej*. Z powodu dziewiętnastowiecznych reminiscencji zagwarantowanie równości prawnej dzieci było jedną z kluczowych kwestii. Podkreślono tym samym, że każde dziecko ma dwoje rodziców odpowiedzialnych za jego wychowanie i byt. Mimo powszechności praw człowieka powstał osobny dokument, zaznaczający sytuację najmłodszych członków społeczeństwa – Deklaracja Praw Dziecka rozszerzająca zasady sformułowane we wcześniejszej Deklaracji Genewskiej. W preambule podkreślono, że w *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka [...] proklamowano, iż każdy człowiek powinien korzystać ze wszystkich praw i swobód, a dziecko, z powodu niedojrzałości fizycznej i umysłowej wymaga szczególnej opieki i troski, a także odpowiedniej opieki prawnej*. Wymienione deklaracje ujmowały w swej treści także tzw. drugą generację praw człowieka, w tym prawa socjalne²², statuując prawo do zabezpieczenia społecznego, które gwarantuje godność człowieka oraz rozwój jego osobowości, co wynika z art. 22 Deklaracji Praw Człowieka i zawartego tam katalogu²³. Podkreślono, że z powodu przyrodzonej i niezbywalnej godności każdemu członkowi społeczeństwa przysługuje prawo do ubezpieczeń społecznych. O czym wprost stanowi także zasada 4 Deklaracji Praw Dziecka. Zgodnie z nią *dziecko korzysta z dobrodziejstw ubezpieczeń społecznych. Jest uprawnione do tego, by zdrowo rosło i rozwijało się; [...] ma prawo do odpowiedniego wyżywienia i mieszkania, rozrywek i opieki lekarskiej*. Omawiane akty postulowały powszechność systemu ubezpieczeń społecznych oraz wymieniały szereg potrzeb, które jako fundamentalne powinny być zaspokajane, także przez państwo, gdy jednostka swoim staraniem nie jest w stanie tego osiągnąć – co odpowiada definicji zabezpieczenia społecznego.

Rezolucją Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych zaznaczono, że Deklaracja Praw Dziecka wzywa rodziców, mężczyzn i kobiety jako jednostki, organizacje wolontariackie, władze lokalne i rządy krajowe do uznania i przestrzegania praw w niej określonych²⁴. Przytoczone stwierdzenie oddaje

²² M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, *op. cit.*, s. 53–54.

²³ E. Maj, *Prawo dziecka do godziwych warunków socjalnych, obywatela*, w: S.L. Stadniczeńko (red.), *Konwencja o prawach dziecka. Wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2015, s. 257.

²⁴ Resolution No. A/RES/1387(XIV), <http://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/14>; stan na 08.06.2017 r.

charakter omawianego aktu jako niewiążącego²⁵. Opinia międzynarodowa, łącznie z wychodzeniem z kryzysu powojennego, dostrzegła coraz mocniejszą potrzebę przyjęcia wiążących aktów, które zapobiegałyby łamaniu praw człowieka. Na poziomie lokalnym Rada Europy w tym celu sporządziła i otworzyła do podpisu Europejską Kartę Społeczną²⁶ – zestaw międzynarodowych standardów dotyczących praw socjalnych oraz mechanizmu monitorowania ich wdrażania. W odróżnieniu od wcześniejszych dokumentów Europejska Karta Społeczna, będąc umową międzynarodową²⁷, nałożyła na państwa konkretne zobowiązania, z których przestrzegania składają raporty i podlegają kontroli. Wśród jej postanowień w art. 12 i 13 strony zobowiązały się zapewnić skuteczne wykonywanie prawa do zabezpieczenia społecznego, prawa do pomocy społecznej i medycznej. Omawiany akt nie zawiera definicji zabezpieczenia społecznego, deklaruje natomiast ochronę uprawnień takich jak świadczenia z ubezpieczenia społecznego, opieka socjalna i lekarska, pomoc społeczna, ochrona osób niepełnosprawnych, rodzin, jak również matek i dzieci²⁸. Szczególną uwagę w art. 16 i 17 poświęcono prawu rodziny, podstawowej komórki społeczeństwa, do ochrony społecznej, prawnej i ekonomicznej oraz prawu matek i dzieci do takiej ochrony, zapewnionym poprzez podjęcie wszystkich niezbędnych działań. Ze względu na ewolucję, która nastąpiła w Europie, 35 lat później została przyjęta Zrewidowana Europejska Karta Społeczna²⁹, gdzie jako jedną z zasad mającą stanowić cel polityki państwowej wymieniono prawo dzieci i młodocianych do odpowiedniej ochrony socjalnej, prawnej i ekonomicznej. Szerokie poparcie dla opisanych praw socjalnych wyraża się w fakcie, że 43 na 47 państw członkowskich Rady Europy przyjęło na siebie zobowiązania

²⁵ Chociaż Powszechna Deklaracja Praw Człowieka początkowo nie miała mieć mocy wiążącej, jej przepisy zyskały wiążący charakter jako prawo zwyczajowe; <https://www.unicef.org/french/crc/files/Definitions.pdf>; stan na 08.06.2017 r.

²⁶ Dz.U. z 1999 r., nr 8, poz. 67.

²⁷ <https://www.unicef.org/french/crc/files/Definitions.pdf>; stan na 08.06.2017 r.

²⁸ **A. Świątkowski**, *Rola i znaczenie europejskich standardów zabezpieczenia społecznego dla polskiego ustawodawstwa na XXI wiek*, Polityka Społeczna 2005/3, s. 10.

²⁹ Zasada ta została sprecyzowana w art. 17 Części II poprzez wyliczenie środków, jakie państwa zobowiązane są podjąć dla osiągnięcia celu, którym jest zapewnienie dzieciom i młodocianym skutecznego wykonywania prawa do rozwoju w środowisku sprzyjającym rozwijaniu ich osobowości oraz zdolności fizycznych i umysłowych; oficjalny tekst w jęz. angielskim, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007cf93>; stan na 08.06.2017 r.; tłumaczenie na jęz. polski: **M. Zubik** (red.), *Tom II. Wybór dokumentów...*, s. 765–794.

wynikające z Kart³⁰. Przepis art. 12 § 2 Europejskiej Karty Społecznej zobowiązuje państwa do utrzymania systemu ubezpieczeń społecznych na *odpowiednim* poziomie, tj. co najmniej odpowiadającym wymaganiom stawianym przez wcześniej przyjętą Konwencję nr 102 Międzynarodowej Organizacji Pracy, dotyczącą minimalnych norm zabezpieczenia społecznego³¹. Konwencja nr 102 wpływa na byt dzieci³² poprzez świadczenia skierowane do rodziców i rodziny, przy czym w art. 40 wprost postanowiono, że przedmiot ochrony zasiłków rodzinnych powinien obejmować odpowiedzialność za utrzymanie dzieci.

Następnie w latach 70. XX w. społeczność międzynarodowa przyjęła dwie umowy wielostronne, kształtujące uniwersalne zasady ochrony praw człowieka, tj. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych³³ oraz Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych Społecznych i Kulturalnych³⁴. Obie umowy w swojej treści ujmują prawa dzieci³⁵, statuując równość wszystkich najmłodszych członków społeczeństwa oraz obejmując ich szczególną troską³⁶. Przez sam fakt istnienia zyskuje się prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa, potwierdzeniem czego jest art. 9 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych Społecznych i Kulturalnych – złożone przez strony oświadczenie, iż uznają prawo do zabezpieczenia społecznego jako przysługujące każdemu³⁷. Sygnatariusze, przyjmując brzmienie art. 10, zobowiązali się także do zapewnienia ochrony i pomocy wszystkim dzieciom i młodzieży bez jakiegokolwiek dyskry-

³⁰ <http://www.coe.int/en/web/turin-european-social-charter/signatures-ratifications>; stan na 08.06.2017 r.; Polska ratyfikowała Europejską Kartę Społeczną 25.06.1997 r., przyjmując 58 z 72 jej paragrafów, w tym w całości art. 16 i 17, oraz 25.10.2005 r. podpisała, choć wciąż nie ratyfikowała, Zrewidowaną Europejską Kartę Społeczną.

³¹ Dz.U. z 2005 r., nr 93, poz. 775; Polska 03.12.2003 r. zaakceptowała część II, V, VII, VIII i X, ogółem Konwencję nr 102 ratyfikowało 55 państw, zob. http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11300:0::NO:11300:P11300_INSTRUMENT_ID:312247:NO; stan na 08.06.2017 r.; **A. Świątkowski**, *op. cit.*, s. 10; **G. Uścińska**, *Normy MOP w dziedzinie zabezpieczenia społecznego uchwalone po wojnie i współcześnie*, Polityka Społeczna 2005/3, s. 21.

³² Zauważyć należy, że na gruncie Konwencji nr 102 przez dziecko rozumie się dziecko poniżej wieku, w którym kończy się obowiązek szkolny, lub poniżej 15 lat.

³³ Dz.U. z 1997 r., nr 38, poz. 167.

³⁴ Dz.U. z 1997 r., nr 38, poz. 169; **M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska**, *op. cit.*, s. 42.

³⁵ **E. Czyż**, *Prawa dziecka...*, s. 345; **M.J. Zajączkowska**, *Prawa dziecka*, w: **L. Koba, W. Waclawczyk** (red.), *Prawa człowieka. Wybrane zagadnienia i problemy*, Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa 2009, s. 369–383.

³⁶ Zob. art. 24 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych i art. 10 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych Społecznych i Kulturalnych.

³⁷ **M. Balcerek**, *op. cit.*, s. 364.

minacji. Realizacja tego prawa jest uzależniona od sytuacji bytowej samego dziecka i jego rodziny. W zabezpieczeniu bytu dzieci akcentuje się szczególnie rolę państwa, bowiem jednostka jest uzależniona od makro- i mikroekonomicznych uwarunkowań, dlatego szczególnie wpływ na zakres zabezpieczenia społecznego ma polityka społeczna i prorodzinna państw-stron, której głównych kierunków należy upatrywać we wskazaniach omawianych paktów.

3. Prawo do korzystania z zabezpieczenia społecznego w Konstytucji praw dziecka

Jak wynika z powyższych rozważań, w drugiej połowie XX w. obowiązywało wiele uniwersalnych i regionalnych aktów prawa międzynarodowego, o różnej mocy wiążącej, które przyznawały określone w nich prawa i wolności każdemu człowiekowi, uwzględniając dzieci³⁸. Jednak Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, zauważając, że mimo wszystkich starań zbyt wiele dzieci, zwłaszcza w krajach rozwijających się, jest niedożywionych, nie ma dostępu do usług zdrowotnych, edukacji i podstawowych elementów życia³⁹, proklamowało rok 1979 Międzynarodowym Rokiem Dziecka. W ramach przygotowań do jego obchodów Eugeniusz Wyzner, jako polski przedstawiciel przy ONZ w randze ambasadora, przedstawił stanowisko rządu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej o pełnym przekonaniu, że *dzisiaj, tj. prawie dwadzieścia lat po ogłoszeniu zasad niniejszej Deklaracji* [aut. Deklaracji Praw Dziecka] [...] *warunki do podjęcia dalszych i bardziej konsekwentnych kroków poprzez przyjęcie wiążącego w skali międzynarodowej instrumentu w formie Konwencji, zostały już stworzone*⁴⁰, wraz z projektem Konwencji o Prawach Dziecka opracowanym przez zespół polskich prawników, a następnie w 1980 r. drugą wersję projektu⁴¹. Tym samym rozpoczęły się prace nad Konwencją, która została przyjęta 20 listopada 1989 r.⁴²

³⁸ L. Wiśniewski, *Geneza Konwencji o Prawach Dziecka i jej stosunek do innych aktów prawa międzynarodowego*, w: T. Smyczyński (red.), *Konwencja o Prawach Dziecka. Analiza i wykładnia*, Przedsiębiorstwo Wydawnicze „Ars boni et aequi”, Poznań 1999, s. 13.

³⁹ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *Legislative History... Volume I*, 2007, s. 29.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 31.

⁴¹ L. Wiśniewski, *Geneza Konwencji...*, s. 13.

⁴² T. Smyczyński, *Czy jest potrzebna Konwencja...*, s. 11. Polska mimo bycia inicjatorem prac nad Konwencją podpisała ją dopiero po zmianie ustroju w 1990 r., zaś ratyfikowała w 1991 r.; Dz.U. z 1991 r., nr 120, poz. 526.

Konwencja o Prawach Dziecka w art. 1 wprowadza definicję dziecka jako każdej istoty ludzkiej w wieku poniżej 18 lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność. Twórcy Konwencji posłużyli się kryterium małoletności dla określenia granic dzieciństwa, stosując wyznacznik wieku. Treść omawianego przepisu była wynikiem kompromisu, jednakże przez to pozostaje niedookreślony, zostawiając margines swobody stronom Konwencji, które mogą ustalić, że dziecko wcześniej uzyskuje pełnoletność, tracąc tym samym szczególną ochronę. Przy czym wiele państw oceniło tę granicę jako zbyt niską, składając zastrzeżenia do Konwencji w tym zakresie⁴³. Użycie zwrotu *istota ludzka* rodzi wątpliwości dotyczące początku istnienia dziecka, a zarazem ochrony jego praw. Problem ustalenia momentu, od którego mamy do czynienia z dzieckiem – poczęcia czy też urodzenia – przewija się w dyskursie społecznym, politycznym, naukowym czy prawnym od wielu lat i jako nierozwiązany wciąż pozostaje aktualny⁴⁴, wykracza jednak poza ramy niniejszego opracowania.

W omawianym akcie, który poprzez jego powszechną ratyfikację zwany jest także światową konstytucją praw dziecka⁴⁵, po raz pierwszy wprost sformułowano prawo dzieci do korzystania z zabezpieczenia społecznego. Główne założenia Konwencji to m.in.: zasada podmiotowości dziecka, najlepszego zabezpieczenia interesu dziecka – jego dobra, poszanowania praw, odpowiedzialności rodziców oraz właśnie pomocy państwa w zabezpieczeniu odpowiednich warunków⁴⁶. W pierwotnym projekcie Konwencji, w artykule IV zaznaczono, że dziecko korzysta z zabezpieczenia społecznego, ma prawo wzrastać i rozwijać się w zdrowiu, a w tym celu należy zapewnić mu i jego matce szczególną opiekę i ochronę, podniesiono także, że dziecko ma prawo do odpowiedniego wyżywienia, mieszkania, rekreacji i usług medycznych⁴⁷. W wielu przypadkach prawo do świadczeń zabezpieczenia społecznego dotyczące dzieci należy się rodzicom lub innym głównym odbiorcom świadczeń, a nie samym dzieciom, dlatego zmieniono prawa do zabezpieczenia społecznego na prawo

⁴³ P. Jaros, *Definicja dziecka...*, s. 58.

⁴⁴ T. Smyczyński, *Pojęcie i status osobowy dziecka w świetle konwencji praw dziecka i prawa polskiego*, Państwo i Prawo 1991/4, s. 48; T. Smyczyński, *Czy jest potrzebna Konwencja...*, s. 12–13; S. Łakoma, *Instytucja rodzin zastępczych w prawie administracyjnym*, Łódź 2014, s. 20–21; P. Jaros, *Definicja dziecka...*, s. 53.

⁴⁵ E. Czyż, *Prawa dziecka...*, s. 346.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 346–347; E. Maj, *op. cit.*, s. 63–64.

⁴⁷ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *Legislative History... Volume I*, s. 33; w poprawionym projekcie przedstawionym przez władze PRL, nad którym pracowała Grupa Robocza, prawo do zabezpieczenia społecznego zostało ujęte w art. 14 i art. 15.

do korzystania z zabezpieczenia społecznego przez każde dziecko⁴⁸. Twórcy Konwencji rozważali rolę, jaką może odgrywać współpraca międzynarodowa w udzielaniu pomocy krajom trzeciego świata, we wdrożeniu pełnego systemu zabezpieczenia społecznego i obligatoryjnym brzmieniem proponowanej normy. Z tego powodu uwzględniono odniesienie do warunków krajowych lub prawa i praktyki krajowej w tym zakresie⁴⁹, a także zastąpiono zobowiązanie do *zapewnienia* tegoż prawa, zobowiązaniem do jego *uznania*, co oznacza, że prawo do korzystania z zabezpieczenia społecznego zostało ujęte jako cel, którego realizacja następować będzie stopniowo, a nie prawo wymagające natychmiastowej realizacji⁵⁰.

W przyjętym tekście Konwencji stosowne dyrektywy znalazły się w art. 6 ust. 2, art. 26 i art. 27⁵¹. Przepis art. 6 Konwencji łączy zapewnienie przez państwa w możliwie maksymalnym zakresie warunków życia i rozwoju dziecka z jego niezbywalnym prawem do życia, państwo ma obowiązek uznania prawa każdego dziecka do poziomu życia odpowiadającego jego rozwojowi psychofizycznemu i społecznemu⁵². Strony zobowiązały się do zabezpieczenia prawa każdego dziecka do korzystania z systemu zabezpieczenia społecznego z uwzględnieniem zasobów i warunków życia dziecka oraz osób odpowiedzialnych za jego utrzymanie, jak również wszelkich innych okoliczności odnoszących się do realizacji świadczeń⁵³. Prawa socjalne dzieci zostały ujęte też w art. 27 Konwencji⁵⁴. Zgodnie z ust. 2 to rodzice lub inne osoby odpowiedzialne za dziecko ponoszą główną odpowiedzialność za zabezpieczenie, w ramach swych możliwości, warunków życia niezbędnych do rozwoju dziecka. Jednak zaspokojenie podstawowych potrzeb dziecka nie może być uzależnione od zamożności jego opiekunów⁵⁵, w takiej sytuacji ust. 3 art. 27 obliguje państwa do podjęcia właściwych kroków dla wspomaganie realizacji tego prawa przez osoby odpowiedzialne za dziecko, do udzielania pomocy materialnej

⁴⁸ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *Legislative History of the Convention on the Rights of the Child Volume II*, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York, Geneva 2007, s. 610.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 612.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ P. Jaros, *Prawo dziecka do godziwych warunków socjalnych*, w: *Prawo dziecka do godziwych warunków socjalnych*, Rzecznik Praw Dziecka, Warszawa 2002, s. 3.

⁵² *Ibidem*, s. 4.

⁵³ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *Legislative History... Volume II*, s. 613.

⁵⁴ P. Jaros, *Prawo dziecka do...*, s. 3.

⁵⁵ M. Balcerek, *op. cit.*, s. 371.

oraz innych programów pomocy. Niniejsza regulacja jest wyrazem zasady subsydiarności polegającej na prymacie obowiązków rodzinnych nad publicznymi. Konwencja zobowiązuje jednocześnie sygnatariuszy do egzekwowania od osób zobowiązanych do utrzymania dziecka, aby udzielały mu odpowiedniego wsparcia i zapewniały odpowiedni standard życia⁵⁶. Dobrobyt dziecka jest niewątpliwie produktem środowiska stworzonego przez jego rodzinę i najbliższą społeczność, dlatego zobowiązanie państw do wspomaganiania rodzin powinno przynajmniej odpowiadać zakresowi już wymaganemu przez międzynarodowe akty normatywne⁵⁷.

W Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przed art. 72, który zapewnia ochronę praw dziecka, znajdują się art. 67 i 71 odnoszące się do zabezpieczenia społecznego. Przepis art. 72 stanowi w ustępie pierwszym, że: *państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej uwzględnia dobro rodziny. Rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej, zwłaszcza wielodzietne i niepełne mają prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych*. Powyższa treść odbiega znacznie od korespondującego art. 26 Konwencji. W polskiej ustawie zasadniczej dziecko nie zostało wyszczególnione jako podmiot, któremu przysługuje szczególna pomoc ze strony władz, adresatem tejże normy prawnej jest rodzina. Jednak celem praw socjalnych jest zabezpieczenie na wypadek nastąpienia określonego ryzyka socjalnego, co z reguły prowadzi do powstania określonej potrzeby⁵⁸. Ryzyko braku środków utrzymania przez rodziny generuje potrzeby dzieci, które należy zaspokoić w formie określonego świadczenia. Zatem nie jest to przykład nierespektowania praw dziecka, a zróżnicowanego podejścia polskiego prawodawcy do podmiotowości najmłodszych.

4. Zakończenie

Pierwsze dokumenty międzynarodowe dotyczące dzieci podkreślały szczególnie mocno prawo dziecka do opieki, troski i ochrony, sytuując je bardziej jako przedmiot ochrony prawnej aniżeli jako podmiot prawa te posiadający. W Konwencji o Prawach Dziecka po raz pierwszy wielokrotnie zapisano, iż państwa

⁵⁶ E. Maj, *op. cit.*, s. 256.

⁵⁷ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *Legislative... Volume II*, New York, Geneva 2007, s. 630; zob. art. 11 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych.

⁵⁸ K. Ślebza, *Prawo do zabezpieczenia społecznego w Konstytucji RP. Zagadnienia podstawowe*, Legalis 1001044.

jedynie gwarantują realizację praw, które przysługują dziecku, traktując je jako podmiot praw, nie zaś jedynie przedmiot ochrony⁵⁹. Podmioty prawa międzynarodowego nieustannie rozszerzają katalog przyznawanych dzieciom praw, poczynając od deklaracji wzmożonej troski względem dzieci, obecnie tworzą zobowiązania do zapewnienia najmłodszym zaspokojenia coraz szerszej gamy potrzeb łącznie konstytuujących prawo dzieci do korzystania z zabezpieczenia społecznego. Odwołania w dokumentach międzynarodowych do sytuacji majątkowej osób odpowiedzialnych za dzieci, możliwości finansowych państwa czy przyznawanie niektórych świadczeń osobom odpowiedzialnym na rzecz dziecka są wyrazem zasad subsydiarności oraz ograniczonych możliwości dokonywania czynności prawnych przez dzieci, nie umniejszają jednak ich podmiotowości. Podnoszona jest kwestia zasadności tworzenia kolejnych regulacji dotyczących *stricte* praw dzieci. Nie przecząc twierdzeniu, że prawo do zabezpieczenia społecznego służy dzieciom jako prawo człowieka, zauważyć należy celowość zwracania uwagi na dzieci jako podmioty prawa, ponieważ należą one do grupy, która sama nie jest zdolna do tego, by się o swoje prawa upomnieć. W polskim ustawodawstwie prawo dziecka do korzystania z zabezpieczenia społecznego podlega realizacji i ochronie w formie bezpośredniej i pośredniej, z dużą przewagą tej ostatniej. Już sama Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej⁶⁰ traktuje dziecko zarówno jako przedmiot ochrony prawa, jako członka podmiotu zbiorowego, jakim jest rodzina, jako przesłankę do uzyskania świadczenia przez inny podmiot oraz wreszcie jako podmiot prawa. W ustawodawstwie zwykłym i aktach wykonawczych także odnajdziemy wszystkie te cztery role. Jednak to instytucje respektujące podmiotowość dziecka⁶¹ najpełniej implemmentują Konwencję o prawach dziecka oraz wskazania pozostałych aktów prawa międzynarodowego. Mimo widocznych efektów poczyniań na rzecz ochrony prawa dzieci do zabezpieczenia społecznego, potrzebne są dalsze działania mające za zadanie dostosowanie krajowych porządków prawnych do standardów międzynarodowych.

⁵⁹ T. Smoczyński, *Pojęcie i status osobowy dziecka...*, s. 48.

⁶⁰ Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483 ze zm.; patrz art. 71, 72.

⁶¹ Jak np. ustawa z 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 697 ze zm.; ustawa z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 1518 ze zm.; ustawa z 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 489 ze zm.; ustawa z dnia 07.09.1991 r. o systemie oświaty, t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 1943 ze zm.

Bibliografia

Akty prawne

- Deklaracja Praw Dziecka Uchwalona przez Zgromadzenie ogólne ONZ w dniu 20 listopada 1959 r., https://ms.gov.pl/Data/Files/_public/ppwd/akty_prawne/onz/deklaracja_praw_dziecka.pdf; stan na 08.06.2017 r.
- European Social Charter (Revised)**, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007cf93>; stan na 08.06.2017 r.
- Europejska Karta Społeczna sporządzona w Turynie dnia 18 października 1961 r. (Dz.U. z 1999 r., nr 8, poz. 67).
- Konwencja Nr 102 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotycząca minimalnych norm zabezpieczenia społecznego (Dz.U. z 2005 r., nr 93, poz. 775).
- Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. z 1997 r., nr 38, poz. 169).
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. z 1997 r., nr 38, poz. 167).
- Porozumienie dotyczące utworzenia Międzynarodowego Stowarzyszenia Opieki nad Dzieckiem (Dz.U. z 1929 r., nr 49, poz. 403).
- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z dnia 10 grudnia 1948 roku, https://bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/prawa_czlowieka/onz/pdpc.pdf; stan na 08.06.2017 r.
- Deklaracja Praw Dziecka Przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Ligi Narodów w 1924 r., https://www.unicef.pl/content/download/11454/94626/file/Microsoft_Word_-_Deklaracja_Genewska.pdf; stan na 08.06.2017 r.
- Resolution No. A/RES/1387(XIV), <http://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/14>; stan na 08.06.2017 r.

Opracowania

- Andrzejewski Marek**, *Prawa dziecka – rozważania o sensie idei i jej dewaluacji*, w: Marek Andrzejewski (red.), *Prawa dziecka. Konteksty prawne i pedagogiczne*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2012.
- Andrzejewski Marek**, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, C.H. Beck, Warszawa 2014.
- Balcerek Marian**, *Prawa dziecka*, PWN, Warszawa 1986.
- Czyż Elżbieta**, *Prawa dziecka*, w: *Szkoła Praw Człowieka. Teksty wykładów*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 1996.
- Jabłoński Mariusz, Jarosz-Żukowska Sylwia**, *Prawa człowieka i systemy ich ochrony. Zarys wykładu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004.
- Jaros Paweł**, *Definicja dziecka*, w: Stanisław L. Stadniczeńko (red.), *Konwencja o prawach dziecka. Wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2015.
- Jaros Paweł**, *Prawo dziecka do godziwych warunków socjalnych*, w: *Prawo dziecka do godziwych warunków socjalnych*, Rzecznik Praw Dziecka, Warszawa 2002.
- Jędrasik-Jankowska Inetta**, *Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego*, Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa 2016.
- Łakoma Sylwia**, *Instytucja rodzin zastępczych w prawie administracyjnym*, Łódź 2014.

- Maj Elżbieta**, *Prawo dziecka do godziwych warunków socjalnych, obywatela* w: Stanisław L. Stadniczeńko (red.), *Konwencja o prawach dziecka. Wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2015.
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *Legislative History of the Convention on the Rights of the Child Volume I*, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York, Geneva 2007.
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *Legislative History of the Convention on the Rights of the Child Volume II*, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, New York, Geneva 2007.
- Piechowiak Marek**, *Czym są prawa dziecka?*, w: *Prawa dziecka po przystąpieniu do Unii Europejskiej. Materiały z konferencji Rzecznika Praw Dziecka*, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2004.
- Rodgers Gerry, Lee Eddy, Swepston Lee, Van Daele Jasmien**, *The international Labour Organization and the Quest of social justice, 1919–2009*, International Labour Office, Geneva 2009.
- Sealander Judith**, *Failed Century of the Child: Governing America's Young in the Twentieth Century*, Cambridge University Press, Ohio 2003.
- Smyczyński Tadeusz**, *Czy jest potrzebna Konwencja o prawach dziecka? Geneza i funkcje Konwencji*, w: Marek Andrzejewski (red.), *Prawa dziecka. Konteksty prawne i pedagogiczne*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2012.
- Smyczyński Tadeusz**, *Pojęcie i status osobowy dziecka w świetle konwencji praw dziecka i prawa polskiego*, Państwo i Prawo 1991/4.
- Stadniczeńko Stanisław L.**, *Od Redaktora*, w: Stanisław L. Stadniczeńko (red.), *Konwencja o prawach dziecka. Wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2015.
- Stadniczeńko Stanisław L.**, *Prawa dziecka częścią składową systemu praw człowieka i obywatela*, w: Stanisław L. Stadniczeńko (red.), *Konwencja o prawach dziecka Wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2015.
- Szpor Grażyna**, *System ubezpieczeń społecznych*, LexisNexis, Warszawa 2013.
- Szymańczak Jolanta**, *Konwencja o prawach dziecka ONZ. Uwagi o realizacji konwencji przez Rzeczpospolitą Polską*, Biuro Studiów i Ekspertyz, 1999, <http://biurose.sejm.gov.pl/teksty/i-684.htm>; stan na 08.06.2017 r.
- Ślebzak Krzysztof**, *Prawo do zabezpieczenia społecznego w Konstytucji RP. Zagadnienia podstawowe*, Legalis 1001044.
- Świątkowski Andrzej**, *Rola i znaczenie europejskich standardów zabezpieczenia społecznego dla polskiego ustawodawstwa na XXI wiek*, Polityka Społeczna 2005/3.
- Uścińska Gertruda**, *Normy MOP w dziedzinie zabezpieczenia społecznego uchwalone po wojnie i współcześnie*, Polityka Społeczna 2005/3.
- Wiśniewski Leszek**, *Geneza Konwencji o Prawach Dziecka i jej stosunek do innych aktów prawa międzynarodowego*, w: Tadeusz Smyczyński (red.), *Konwencja o Prawach Dziecka. Analiza i wykładnia*, Przedsiębiorstwo Wydawnicze „Ars boni et aequi”, Poznań 1999.
- Zajączkowska Maria J.**, *Prawa dziecka*, w: Laura Koba, Wiesław Waclawczyk (red.), *Prawa człowieka. Wybrane zagadnienia i problemy*, Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa 2009.
- Zubik Marek** (red.), *Tom II. Wybór dokumentów prawa międzynarodowego dotyczących praw człowieka*, w: *Księga jubileuszowa Rzecznika Praw Obywatelskich*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2008.

Strony internetowe

<http://www.coe.int/en/web/turin-european-social-charter/signatures-ratifications>; stan na 08.06.2017 r.

http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11300:0::NO:11300:P11300_INSTRUMENT_ID:312247:NO; stan na 08.06.2017 r.

<https://www.unicef.org/french/crc/files/Definitions.pdf>; stan na 08.06.2017 r.

Kamila SIEJKA

THE RIGHTS OF CHILDREN TO BENEFIT FROM SOCIAL SECURITY IN INTERNATIONAL REGULATIONS

(Summary)

In the past century, especially after the experience of global armed conflicts, man appeared in the foreground as a creature of inherent and inalienable dignity, who is to be both, respected and protected. International normative acts concerning human rights have arisen, referring to the equal and inalienable rights of all members of the human community, including the youngest, children. From the Universal Declaration of Human Rights and the Declaration of the Rights of Children through international agreements such as the International Covenant on Civil and Political Rights and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, to the Convention on the Rights of the Child, the special care given to children is emphasized. International legal acts include in their content the so-called second generation of human rights, including social rights. These acts claiming the right to social security, that is, the state's protection in situations of loss of subsistence and the inability to meet the basic needs of children. The first international documents on children particularly emphasized the right of the child for care and protection, placing them more as a matter of legal protection, rather than as the subject of those rights. The Convention on the Rights of the Child for the first time has repeatedly stated that states only guarantee and secure the realization of the rights that a child holds as a body of rights. The analysis of individual regulations indicates that international obligations now underline the legal subordination of the youngest members of society to oblige the state to provide them with an adequate level of being, as they form a group which is not entitled to claim their own rights. The references in the international documents to the financial situation of the persons responsible for the child, to the financial capacity of the country or the possibility of granting certain benefits to the persons responsible for the child are merely expressions of the principle of subsidiarity and the limited scope for legal action by the children themselves without impairing their subjectivity.

Keywords: body of rights; state; child; social rights